

Zicht op zee

Hendrik Willem Mesdag (1831-1915) kennen we vooral van zijn reusachtige schilderij Panorama Mesdag. Het werk van maar liefst 120 bij 14 meter staat in het gelijknamige museum aan de Haagse Zeestraat. Maar, wat weten we eigenlijk verder over hem? Dit jaar bestaat Panorama Mesdag 140 jaar, dus een verdiende focus op deze Nederlandse meester. TEKST JORRIT NIEULS BEELD BRUNOPRESS, MUSEUM PANORAMA MESDAG

Op het Duitse waddeneiland Norderney groeide Mesdags FASCINATIE VOOR DE ZEE

In de Haagse Zeestraat 65, vind je het oudste panoramaschilderij dat nog steeds op zijn oorspronkelijke locatie is te bezoeken. Een resultaat van Mesdags inventiviteit, artisticeit en cultureel ondernemerschap. Het maakt daarmee onderdeel uit van ons collectief cultureel geheugen. Wie heeft niet met school, zijn (groot)ouders of familie uit het buitenland onder die befaamde koepel gestaan? Een schoonheid die niet in één blik is te vatten. Met een tijdloze aantrekkingskracht die het reusachtige schilderij van 120 meter lang en 14 meter hoog nog altijd indrukwekkend maakt. Een blik op Scheveningen vanaf het Seinpostduin in 1880. Je kijkt uit over de Noordzee, het strand, de vissers en naast het traditionele leven in het vissersdorp zie je ook de badplaats opkomen.

Mesdag kwam oorspronkelijk uit Groningen. Was zoon van een bankier, die in zijn vrije tijd amateurschilder was. Iets dat hij al jong van zijn vader overnam. In 1856 trouwde Mesdag met Sina 'Sientje' van Houten. Na zijn opleiding was hij werkzaam in het

familiebankiersbedrijf, waar zijn sterke handelsgeest naar boven dreef. Later zou hij daar in zijn rol als verzamelaar nog veel profijt van hebben. Dankzij een erfenis van Sientjes vader kreeg Mesdag acht jaar later de luxe om het administratieve achter zich te laten. Zo kon hij zich volledig op het schilderen richten.

Door zijn vrouw gestimuleerd, ging hij in de leer bij de Nederlander Willem Roelofs (1822-1887) in Brussel, met als focus 'de zee'. Roelofs was in aanraking gekomen met Franse contemporaine schilders van de School van Barbizon. Kunstenaars die afstand namen van een romantische benadering en zich meer richtten op directheid en een intensieve studie van de natuur.

BRUSSEL

Deze school vond ook navolging in Nederland, zoals bijvoorbeeld bij J.W. Bilders (1811-1890). De kunstenaars wierpen een nieuwe blik op de natuur en dit werd een voorloper van de Haagse School. Voordat Mesdag naar Brussel vertrok, kreeg hij

in de zomer van 1866 overigens ook wat tips van Bilders in het Gelderse Oosterbeek.

Die drie jaar in Brussel vormden Mesdag. Het huis van Hendrik Willem en Sientje werd een ontmoetingsplaats van Belgische en Nederlandse schilders, waar Mesdag als verbindende rol had.

Van Brusselse realisten als Alfred Jacques Verwee (1838-1895) tot Paul-Jean Clays (1819-1900) en Louis Artan (1837-1890) die zich specialiseerden in zee- en riviergezichten.

HAAGS HUIS AAN DE DUINEN

In de zomer van 1868 werd die fascinatie voor de zee nog eens extra gestimuleerd door een vakantie op het Noord-Duitse Waddeneiland Norderney. Uiteindelijk vestigden Hendrik Willem en Sientje zich in 1869 in Den Haag. Ze woonden midden in hun werkgebied. Hun huis aan de Laan van Meerdervoort nummer 9 grensde toen nog aan de duinen.

Het jaar daarna stuurde hij twee werken in voor de prestigieuze jaarlijkse overzichtstentoonstelling van de Salon in Parijs. Daar won hij in 1870 de Gouden Medaille voor zijn schilderij *Brisants*

Mesdag was EEN MEESTER MET DE ZEE, Sientje legde zich toe op landschappen

de la Mer du Nord. Een werk dat enkel bestaat uit de brekende golfslag van de woeste Noordzee.

Dat was voor hem de bevestiging dat de zee 'zijn' onderwerp was. Twee jaar later kreeg hij de Gouden Penning in Den Haag voor *Het binnenkomen eener visserspink*. Prijzen die al snel door

talloze anderen werden opgevolgd. Een kamer met uitzicht op zee – als atelier – stond altijd ter beschikking. Scheveningen als dorp, het strand, de zee en zijn bewoners werden onder alle weersomstandigheden bestudeerd en opgetekend op aquarellen en schilderijen.

Zijn vroegere werken – voornamelijk uit de jaren rond 1870 – worden gekenmerkt door een fijne penseelstreek en een precieze weergave, waar zijn latere schilderijen een bredere toets hebben en een vrijere verfbehandeling.

FATAAL NIEUWS

Een jaar later trof het echtpaar een zware slag. Hun zoon Klaasje overleed. Waarover Hendrik in een brief schrijft aan zijn kunstenaarsvrienden. 'Het was fataal nieuws: de plotselinge dood van

Echtpaar Mesdag.

Panorama Mesdag in aanbouw.

Het Duitse Norderney.

Hendrik Mesdag.

onze jongen. Een ziekte van drie dagen maakte een einde aan zijn leven. Wat is ons huis leeg, wij zullen veel moeite hebben om te wennen aan het idee dat wij nooit meer onze lieve zoon zullen weerzien, die gedurende acht jaren de illusie van ons leven was.' Dat zorgde ervoor dat zijn vrouw Sientje ook het schilderen oppakte en meer tijd kreeg voor het zakelijke. Waar Mesdag een meester met de zee was, legde Sientje zich toe op landschappen. Ze stond, zeker in die tijd, bekend als een sterke, geëmancipeerde vrouw. Ze richtte ook een genootschap op voor vrouwelijke kunstenaars.

STRIJD OM EERSTE PANORAMA

De prijzen die Mesdag won, betekenden ook direct zijn doorbraak in Nederland en die vergrootte vervolgens weer zijn naamsbekendheid in het buitenland. Mesdag groeide uit tot de bekendste schilder van Nederland. Vincent van Gogh noemde hem een 'ware mastodont'. Al kan dat ook met Hendriks imposante verschijning te maken hebben gehad.

Waarop hij in 1880 werd gebeld door de Brusselse Victor Duwez. In die tijd waren geschilderde panorama's erg populair en wilde Duwez samen met andere Brusselse en Parijse zakenpartners in Den Haag het eerste panoramagebouw van de stad neerzetten. Mesdags onderhandelmethoden - wellicht nog uit zijn bankiers-

tijd - waren kennelijk vruchtbaar. Op 20 april 1880 was namelijk het eerste contact en op 1 mei 1880 werd de overeenkomst getekend. Het zou Mesdags meesterwerk worden.

Het startkapitaal was voor een panoramamaatschappij bescheiden, ruim 140.000 gulden. Voor Mesdag was 47.650 gulden gereserveerd, waarvan hij vijf werknemers moest betalen. Bovendien werd het project een spannende race, want er was nog een ander Haags panorama in aantocht van historieschilder Pierre Tétar van Elven (1828-1908). Iets dat tot op het einde spannend bleef en daarom ook breed werd uitgemeten in de media. Een wedstrijd die Mesdag uiteindelijk won.

KOEPELVORMIG DAK

Een speciaal gebouw werd neergezet en op de eerste verdieping, onder een koepelvormig dak, liep rondom een blinde muur waarop het panorama werd geschilderd. Vanaf het Seinpostduin, dat nu overigens is afgegraven.

In vier maanden tijd - in de periode van 29 maart tot 1 augustus 1881 - was het panorama af. Naast Mesdag en zijn vrouw werkten Théophile de Bock (1851-1904) en de jonge George Hendrik Breitner (1857-1923) mee. Ook Bernardus Johannes Blommers (1845-1914) leverde een kleine bijdrage. Na een paar jaar bleek de exploitatie niet lonend en ging de firma failliet. Mesdag kocht

Bernard Blommers:
*Thuiskomst van
de vissersvloot.*

George Breitner:
Cavalerie te Scheveningen.

George Breitner,
studie voor het panorama.

Sientje Mesdag van
Houten: Scheveningen.

daarop alle aandelen en zou ook alle kosten voor het onderhoud voor zijn rekening nemen. Dus bleef Panorama Mesdag gered tot vandaag.

HAAGS KUNSTLEVEN

Aan de straatzijde van het gebouw voegden Mesdag en zijn vrouw expositieruimten toe waar hun eigen werk te zien was. Inmiddels zijn dat vandaag de dag bijna honderd schilderijen van Hendrik Willem Mesdag en Sientje Mesdag-van Houten.

Zijn werken na het panorama kregen een steeds bredere toets en de natuur trad steeds meer op de voorgrond. Met vaak extreme weertypen die de mens bijna overschaduwt. Weer waaraan de Nederlander werd onderworpen. Waar tijdgenoten van de Haagse School juist vaak voor een meer vredig landschap kozen.

Het Panorama is tweemaal uit Den Haag 'verdwenen'. Zo werd het in 1887 uitgeleend aan Duitsland, waar het tentoongesteld werd in München. In een lange houten kist, vergezeld met 48.000 kilo Schevenings duinzand. Geen jaar later was Amsterdam aan de beurt in hun panoramagebouw aan de Plantage Middenlaan.

Door de DOOD VAN HUN ZOON KLAASJE pakte ook Sientje het schilderen weer op

In 1887 bouwde Mesdag naast hun huis aan de Laan van Meerdervoort tevens een museum, waar nu de Mesdag Collectie gevestigd is. Daar hingen hun werken.

Naast schilder was Mesdag ook een begenadigd verzamelaar. Deze verzameling werd in 1903 geschonken aan de stad en groeide

uit tot rijksmuseum. Mesdag was tot aan zijn 80ste de directeur. Uniek, ook destijds, waren de zondagen. Mesdag maakte er een gewoonte van om mensen rond te leiden, maar dat ging eerst even langs hun eigen huis en atelier op de begane grond. Een goede marketeer die liet zien dat er ook wat te koop was. Vervolgens liep hij naar het museum om daar zijn tijdgenoten te laten zien, inclusief de schilderijen waardoor hij zich liet inspireren. Zoals werken van de Haagse School, de grootste collectie van de School van Barbizon buiten Frankrijk, maar ook veel keramiek en Japanse kunst die ze door de jaren heen hadden verzameld. De verzameling is echt aangelegd door het echtpaar, als team. Wat vaak als volgt ging: Hendrik Willem ging naar de handel en zei, 'doe mij alles maar'. Waarop Sientje langsging om af te rekenen

en terugbracht wat – na ‘onderling overleg’ naar het schijnt – niet paste in de verzameling.

Overigens bleef het Panorama belangrijk voor Mesdag en speelde hij met zijn vrouw een zeer actieve rol in het Haagse kunstleven. Al snel nadat hij het Panorama zelfde ronde, verhuurde hij benedenruimtes als expositieruimte. De eerste was er in 1887 voor de Nederlandse Etsclub. In navolging van Franse en Belgische grafici zagen deze jonge kunstenaars de ets niet als reproductiemiddel maar als volwaardige kunstuiting. Dit waren vooral jonge Amsterdamse kunstenaars als Antoon Derkinderen, Jan Veth en Willem Witsen.

Ook was Mesdag zeer actief in het schilderkunstig genootschap Pulchri Studio en speelde hij al snel een voortrekkersrol. Van 1889 tot en met 1907 als voorzitter en tot aan zijn dood in 1915 als erevoorzitter. Om exposities te organiseren kocht hij in 1896 met zijn broer het statige gebouw aan het Lange Voorhout waar Pulchri nog steeds is gevestigd.

Het startkapitaal voor HET PANORAMA WAS BESCHEIDEN, ruim 140.000 gulden

De verzamelwoede stopte met het overlijden van Mesdags vrouw Sientje. Mesdag zag hun verzameling echt als een gezamenlijk project. Waarover hij aan zijn nicht schreef: ‘Zij was de zon in mijn leven en ofschoon smartelijk getroffen, herdenk ik in stille weemoed de lange tijd dat ik haar

mogt behouden. Gelukkig is het einde kalm en rustig geweest en daardoor is zij bespaard gebleven voor nog grotere pijnen aan hare ziekte (verkalking der slagader). Ik hoop in mijn werk troost en afleiding te vinden voor het onherstelbaar verlies.’ Zijn lange ziekbed dat volgde startte volgens velen al toen zijn vrouw stierf.

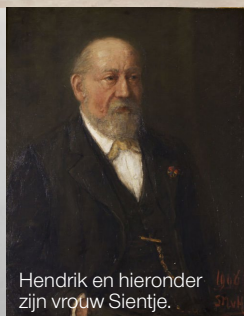
140-JARIG JUBILEUM

Schilder, verzamelaar en ondernemer tot het einde. Steeds bezig om zijn nalatenschap veilig te stellen. Museum Panorama Mesdag eert dat met een jubileumjaar. Nu er – op het moment van schrijven – weer wat mogelijk is, organiseert het museum een reeks presentaties en tentoonstellingen ter ere van 140 jaar

Museum Panorama Mesdag.

Hendrik en hieronder zijn vrouw Sientje.

Panorama Mesdag. Zo zal *Honderdduizend bomen en een bos van draad* van de Haagse textielkunstenaar Sara Vrugt voor het eerst worden tentoongesteld. Een jaar lang werkte Sara met meer dan duizend vrijwilligers aan een bomenkunstwerk van honderd vierkante meter. Het project ontstond vanuit haar zorgen om het klimaat. Met een geborduurd bos wil Sara mensen deelgenoot laten zijn van het maakproces en hen met andere ogen naar de natuur laten kijken.

Het hart vormt de tentoonstelling *De Schilders van het Panorama van Scheveningen* over de productie van het Panorama.

Het jubileum wordt dit najaar afgesloten met een serie monumentale zwart-witfoto's in panoramaformaat van Nederlandse zeegezichten en landschappen. Fotograaf Siebe Swart (1957) werkte hier al sinds 2016 aan. Zijn werk is genaamd *Time and tide wait for no man*.

